

Марина Цветаноска

Универзитет „Св. Кирил и Методиј“ во Скопје

Институт за македонска книжевност, Скопје

m.cvetanoska@iml.ukim.edu.mk

**ЈОАКИМ КРЧОВСКИ И ГЕНЕЗАТА НА МАКЕДОНСКИОТ
КНИЖЕВЕН ИЗРАЗ ВО КОНТИНУИТЕТОТ НА
МАКЕДОНСКАТА ЈАЗИЧНА КОДИФИКАЦИЈА**

Клучни зборови: Јоаким Крчовски, просветителство, македонски народен јазик, јазична кодификација, книжевна традиција.

Вовед

Јубилејот – осум децении од кодификацијата на македонскиот литературен јазик (1945 – 2025) – претставува можност за повторна и подлабока анализа на историските и на културни процеси што довеле до создавање на современата јазична норма. Еден од тие процеси е појавата и развојот на македонската просветителска книжевност во првите децении на XIX век, кога се појавуваат автори што ја утврдуваат функцијата на народниот јазик како медиум на културна и духовна афирмација. Меѓу нив, особено место зазема Јоаким Крчовски, чија книжевна практика може да се согледа како прва систематска насока кон нормирање на јазичниот израз.

Почетокот на XIX век во Македонија е време на сложени политички и општествени прилики. Македонците се дел од Османлиската Империја, без сопствена државност и институционализирано образование на мајчин јазик. Во училиштата и црковните установи доминира грчкиот јазик.

Во такви услови, обидите за воведување на народниот говор во писмената комуникација имаат не само културна, туку и национално-идентитетска функција. Јоаким Крчовски, Кирил Пејчиновиќ и Теодосиј Синаитски се првите што го остваруваат тоа преку печатени книги, поставувајќи нови стандарди во културната еманципација – преку употребата на народниот јазик ја ширеле идејата за национална самобитност.

Просветителските идеи во европски и балкански рамки

Просветителството претставува едно од највлијателните интелектуални и културни движења во европската историја. Во XVIII век, како реакција на апсолутистичките режими и догматизмот на црквата, се развива ново сфаќање на човекот и општеството. Според Е. Касирер, „целата просветителска мисла е израз на длабоката вера во разумот и неговата способност да го преобрази светот“ (Cassirer 1951: 5). Овие идеи не останале ограничени само во рамките на Западна Европа, туку постепено се ширеле и на Балканот, каде добиле посебна димензија – поврзана со националните преродби и борбата за културна и политичка еманципација. Во основата на европското просветителство е идејата за рационализмот и за науката како двигател на напредокот.

Според Ц. Израел, „радикалното просветителство не ја прифаќа поделбата меѓу религијата и разумот, туку го апсолутизира разумот како извор на секое знаење и морална норма“ (Israel 2001: 23).

Француските енциклопедисти (Дидро, Д'Аламбер, Волтер) сметаат дека знаењето треба да биде достапно за сите, а не само за малцинската елита. Историчарот на идеи Дејвид Аутрам во својата книга „Просветителството“ (*The Enlightenment*, 2019) ја анализира Енциклопедијата на Дени Дидро и Жан ле Рон Д'Аламбер, не само како збирка на знаења, туку и како културно-политички проект. Според него, „енциклопедијата е повеќе од научен проект, таа е манифест на едно ново општество засновано на знаење и рационална дискусија“ (Outram 2019: 44).

За Аутрам, ваквиот проект ја олицетворува суштината на просветителството: идејата дека знаењето е не само теоретска вредност, туку и општествен капитал, што може да ја преобликува политичката и културната реалност. Енциклопедијата, преку својата форма и содржина,

станува инструмент за секуларизација на знаењето и за негово ослободување од догмите. Идеите според Аутрам: создавање нова општествена визија каде разумот, знаењето и критичката дебата ќе бидат темел на модерниот човек и држава, подоцна нашле практична примена во Француската револуција, што ги афирмирала принципите на слободата, еднаквоста и братството.

Балканот во XVIII и во XIX век се наоѓал под доминација на Османлиската Империја, што создавало специфични услови за ширење на просветителството. Наместо филозофски расправи, балканските интелектуалци се насочиле кон практична просветителска дејност – пишување книги и учебници на народен јазик и отворање и организирање настава во црковно-училишните општини. Гане Тодоровски забележува дека „просветителството на Балканот немаше можност да се развие како апстрактна филозофија, тоа се јави во облик на училишна и книжевна преродба, тесно поврзана со националните движења“ (Тодоровски 1985: 112).

За разлика од Западна Европа, каде просветителството имало филозофско-политички карактер, на Балканот главната цел била културна еманципација и создавање национална свест. Народите на Балканот не биле слободни за разлика од европските народи. Тие требале да се ослободат од османлиската и навтстроунгарската власт, а и како што бележи. Јован Радониќ вели дека „сите јужнословенски просветители беа водени од една мисла – како народот да се изведе од темнината на незнаењето“ и преку народниот јазик да се прошири идејата за национална самобитност (Радониќ 1950: 74).

Со тоа, просветителството станало основа за националните револуции во XIX век, кои довеле до создавање на првите независни држави на Балканот – Србија, Грција, Бугарија и постепено и кај Македонците преку културна и политичка борба. Од 50-те години на векот македонската културна преродба прерасна во национална и револуционерна, со што Македонците ја започнаа политичката борба, борбата за автономна Македонија.

Просветителските идеи во Европа го означуваат раѓањето на модерната епоха, додека на Балканот тие претставуваат клучен поттик за национална и културна преродба. Двата процеса се различни по форма, но суштински поврзани во стремежот кон слобода, знаење и напредок.

да се раководат според умот и разумот. Во второто слово е истакнато дека праведните ќе отидат кај Христос преку видението на пророкот Даниил, кој го видел страшниот Божји суд.

Третата книшка на Крчовски е *Сија книџа гл҃аголемаа Миѡарсиѡва* – 1817, Будим (*Сѡа книџа, глаголемаа Миѡтарства, БѢдинѢ*, 1817), која има 62 страници. Во неа е опишано како Св. Теодора, со помош на Св. Василиј, го минала патот со дваесетте гаволски митници (границы) додека стигнала во рајот.

Чудеса ѡресвјатиѡја Богородици – 1817, Будим (*Чудеса пресѢбл҃а Бгородицы, БѢдинѢ*, 1817), е пообемна книга од 103 страници и претставува превод на третиот дел од книгата *Армѡиолон соѡиѡриа* од светогорскиот монах Агапиј Ландос Критски, издадена во Венеција во 1641 година. Содржината е религиозна, застапени се поучителни слова, митарствата на Св. Теодор и апокрифни раскази во кои се возвишува моќта на Св. Богородица. Крчовски тенденциозно при преводот испуштал некои делови кои сметал дека не би ѡ се допаднале на турската власт или пак расказите во кои се зборувало за настаните на Крит од периодот под венеѡијанска власт. Потоа за некои примери или чудеса давал подобро и логично објаснување, во некои случаи крател од големите воведи и директно преминувал на фабулата, а во некои случаи го проширувал текстот за да дообјасни или да поучи. Генерална карактеристика на преводот на ова дело на Крчовски, според Харалампие Поленаковиќ, е тоа што е предадено на еден чист народен јазик, исполнет со сочна народна лексика и сигурна фраза, со големо богатство на слики и со усет за стилистичка финеса. Бидејќи Крчовски преведувал од Викентие Ракиќ (1750 – 1818), плоден српски писател и преведувач од крајот на XVIII век, може да се забележи дека јазикот на Крчовски е почист и посамостоен во однос на лексиката или реченичната конструкција, па неговите интервенции може да се сметаат и за лични, авторски.

Петтата и најобемна книга на Јоаким Крчовски е *Различна ѡоучиѡтелна настѡавлениѡја* – 1819, Будим (*Различна поѢчителна настѡавленѡѡ, БѢдинѢ*, 1819), печатена на 310 страници и претставува зборник, компилација од разни црковно-набожни текстови. Нејзината содржина ја сочинуваат толкувања од *Евангелиѡѡ*, *Аѡѡѡолоѡѡ*, *Псалѡиѡроѡѡ*, како и на некои молитви. Следува подолг текст пишуван во форма на прашања и одговори, посветен на храмот, на свештените сосуди и одежди.

Вклучени се и повеќе проповеди од црковни отци, особено од Св. Јован Златоуст, како и одделни поуки, изреки и објаснувања на непознати и нејасни имиња и зборови.

Содржината на сите книги на Крчовски е набожно-морализаторска, употребувал црковнословенски зборови, а во содржината како и во лексиката била присутна дамаскинарската традиција. Иако претставуваат компилации и преводи од средновековната книжевност, имале за цел да поучат и да ги упатат читателите правилно да живеат во духот со црковното учење. Во нив се забележливи просветителските идеи од XVIII и од XIX век, па токму затоа се од непроценлива важност бидејќи биле отпечатени на жив народен јазик, правејќи ги достапни за широките народни маси.

Веќе се спомена дека преведувал послободно, а наместа внесувал синтаксички, лексички и други елементи од североисточните и од западните македонски говори. Основната фабула не му припаѓа на Крчовски, но тој ја приспособувал на слушателите и при тоа преточување вметнувал разновидни зборови, па така содржината добивала разбирлива форма. Основната идеја на тие текстови била истакнување на христијанската етика: да се биде добар и честит на овој свет та да се дојде до вечната светлина на рајот.

Со оглед на фактот што текстовите, меѓутоа и на другите автори што преведувале или пишувале вакви поучителни слова, биле наменети за говорење пред публика во форма на проповед, тие носат обележја на реторската техника.

Словата на почетокот се обработени со императивно ословување, и тоа е општо место за овој вид творби. Ова реторско обраќање, според Тушевски во уводот од беседите или при започнување нов пасус ги штрека слушателите со своето упрекливо (прекорливо), директно обраќање и сака да ги воведат вниманието да го насочат во односната тема. Тоа е стилска особина што се изделува како норматив во вакви текстови-беседи, на пример, „Слушајте да знаете...“ или „Гледајте...“, звучело застрашувачки.

Моралниот укор да не се прават недолични работи, Крчовски редовно го проследува со извични форми што со својата куса, но френетична и ударна интонација придаваат силна афектација. Со нив излагањето има силна емоционална тежина и претежно тешките извици (што

завршуваат со консонант) наведуваат дека се проповеда за грешници, односно за темната и тажна страна на живеењето. Освен афазични модели што го опчудуваат читателот, редовно се сврзани со лексемите што семантички се негативни: тешко, горко (повеќе пати), окајани, тешка мука, срамни, бесрамни, блудни, безумни, слепи, слепота итн.

„Ох, тешко и горко...“, а почесто се користи и извикот – *о*, како експресивна фонема, „О безумни...“, „О бесрамни!“ и извикот – *оле*, „Оле чудо дивно и многу големо!“, каде е вплетено и чудото – како основна поттикнувачка категорија во христијанското учење (Тушевски 2000: 207). Во текстовите, особено во првите две книги според анализата на Тушевски, е застапена и турска лексика „слуги и измеќари“, или „И фанаха да чинат калабал’к и шамата“ (Тушевски 2000: 208).

Потоа, како поразвиена фигуративност од глосата се јавува амплификацијата и таа во наниз реди повеќе речиси истозначни лексеми, така што сугерира поетолошка дескропија, дорасветлување на целосната идејна слика. Ова е израз на богатство на јазикот и заради впечатливо доживување или сфаќање на самата порака, авторот вплетува редица приближни по значење зборови. На пример, „ќе да запеат ангели чудни и диви и сладки песни“ (Крчовски 1974: 19-44) – во низ три придавки со приближна семантика и песната ангелска што е поимски недопрена, непочувствувана и авторот настојува токму со повеќето придавски определници да ја доближи претставата за нејзината убавина. Користи тавтологија – „со многу с’лзи и плач“, а потсилена експресија се постигнува со два глагола што, на пример, ја опишуваат реката во пеколот: „Таја река врие и клоцоти...“ (Крчовски 1974: 19-44).

Неизбежен реторски реквизит на христијанските беседи е повторувањето. Крчовски најверојатно го употребува под влијание на религиозните текстови, библиската форма на речење на сврзникот – *и* што оди во недоглед, а сугерира наративност, благо течење за да може слушачот да ја следи фабулата и да се соживее со неа. Чести постапки при доловувањето на христијанската и платонска, хуманистичка порака се компарацијата и персонификацијата.

Содржината на сите книги на Крчовски е набожно-морализаторска, употребувал црковнословенски зборови, а во содржината како и во лексиката била присутна дамаскинарската традиција. Јазикот на кој се реализирани неговите дела „без сомнените е македонскиот“ (Сталев, 2001:

57), понекогаш интересна комбинација од источно-македонските говори, со доминација на кратовскиот елемент, – а, што, од друга страна, дава поводи да се помисли дека имено Кратово е родното место на аскалот-ација. Исто така, Сталев вели дека во јазикот на Крчовски понекогаш има повеќе примеси на западниот и сето тоа проткаено со црковнословенска бродерија, како „знак на ученост“ и со одомаќена турско-грчка мутација, па и бугарско-српска речничка паралипомена (Сталев 2001: 58).

Иако претставуваат компилации и преводи од средновековната книжевност, имале за цел да поучат и да ги упатат читателите правилно да живеат во духот со црквоното учење. Во нив се забележливи просветителските идеи од XVIII и од XIX век, па токму затоа се од непроценлива важност бидејќи биле отпечатени на жив народен јазик, правејќи ги достапни за широките народни маси.

Континуитетот на книжевниот израз кон јазично нормирање

Користењето на местниот говор (Крчовски, Пејчиновиќ), продолжува да се актуелизира сè повеќе и со појавата на првите учебникари Партенија Зографски, Кузман Шапкарев, Димитар Македонски, Венијамин Мачуковски, Ѓорѓија Пулевски, Јосиф Ковачев. Од 1857 до 1880 година биле објавени учебници, буквари, речници и граматика кои сè до појавата на Мисирков нагласувале дека „графискиот систем мора да го следи квалитетот на гласовите, дека секоја графема треба да претставува симбол за соодветната фонема, за да не се изгуби врската помеѓу изговорениот и напишаниот збор“, (Стаматоски 1986: 68) што секако претставува скалило поблиску до едно од важните концепти на фонетскиот принцип на стандардизирање на македонскиот литературен јазик.

Во првиот ешалон на бранителите на македонскиот јазик се вбројуваат и собирачите на македонските народни умотворби. Според Миронска-Христовска „народното творештво своите вистински вредности ги добило во периодот на просветителството. Во тој период, за првпат, започнало да се гледа кон него со естетски поглед, кој бил инициран од потребата да се истакне самобитноста и националната културна традиција на народот“ (Миронска-Христовска 2007: 15)

Веќе во петтата и особено во шестата деценија XIX век, како што нагласува и Конески, ќе се постави прашањето за единствен литературен јазик, па промените што ќе се случат во културниот живот на македонскиот народ, ќе подготват терен и за литература од светски карактер (Конески 1986: 4).

Важна улога одиграле учебникарите, па книжевната активност добива филолошка свест. Партенија Зографски (1857 – 1858) објавува учебници „на македонско наречје“ и пишува филолошки статии за западномакедонските говори. Предлогот за заеднички македонско-бугарски литературен јазик (со „предимство на спецификите на македонскиот“) е документ на преодната состојба: јазикот уште се мисли како заедничко поле на компромис, но во пракса учебниците и читанките го обликуваат вкусот, лексиката и синтаксата на младата читателска публика во Македонија.

Во тој контекст плодна дејност развива Јордан Хаџи Константинов – Џинот. Во однос на јазикот Џинот се залагал за поархаичната варијанта на јазикот за комуникација на балканските словенски простори. Давајќи ѝ широк замав на својата просветителска дејност, тој барал погодни форми за да им ја доближи на луѓето онаа смисла за поширока просвета и за ослободување од ропството, во соработка со своите ученици како учесници во неговите претстави. За своите „артисти“ тој специјално пишувал сценски игри, што можат да се поделат во три групи: текстови што имале за цел исклучиво да го распалуваат народното испомешано чувство кај сограѓаните, меѓу кои спаѓаат: „Минерва и девет музи и Остримач се разговарајат ради изгубена Болгарија“ и „Србија шетаатсја в земелъ своих“, а тука, веројатно, ѝ е место на една изгубена дијалогска сцена; потоа морализаторско-педагошки игрокази „Разговор или прави човек“, „Училиште и учение“ и „Басни“ и литературните преводи/адаптации „Фиал Сократов“, „Дионисиј Тиран, Дамон и Фидиас ради пријателство“.

Поезијата е со културно-историско значење, без елементарни естетски достигнувања. Таа е програмска поезија што се јавува во 1851 во *Цариградски весник*, „Труд ми е името“, „Плач на скопското училиште мнотрудное“, „Аврора“ итн. Идеите во песните му се просветителски, а ги искажал своите маки, тегоби, проблеми во врска со училиштето во Скопје, или рационалистички, во прилог на здравиот разум и на науката.

Во некои стихови упатува и сатирични забелешки упатени на адреса на простодушниот човек.

Џинот со своите литературни обиди бил под влијанијата на повеќе измешани струења, главно задоцнети кај нас: и просветител од световна провениенција, некаков рационалист, романтичар, но низ неговото творештво ќе се најдат и знаци на псевдокласичарското, особено во сценските прикази со антички обележја.

Основањето на Бугарската егзархија (1870) ја пренесува расправата за јазикот и писменоста од училищата и храмот во печатот и јавноста. Весниците, календарите, петициите и брошурите стануваат клучниот медиум преку кој се дефинира: „кој јазик е разбирлив“, „кој е наш“, „кој ги означува границите на културната заедница“. Во тој контекст, сведоштвото на П. Р. Славејков (1871) дека идејата за посебноста на Македонците веќе има формулирана идеологија се потврдува и книжевно: Ѓорѓија Пулевски во вториот *Речник од ѝри језика* (Белград, 1875) ја документира лексикографската самосвест и ја премостува границата помеѓу фолклор, идиом и книжевен израз (Ристевски 2001: 13).

Од крајот на 1860-тите и 1870-тите расте бројот на учебници и граматички на Д. В. Македонски, Д. Хр. Узунов, Кузман Шапкарев, како и обиди на печатници (на пример, Киријак Држилович во Солун) да набават словенски букви – токму за печатење „на македонски јазик“. Исто така во тој период во другите печатници на словенски шрифт, како што се печатниците во Цариград, во весниците *Цариградски весник*, *Македонија*, *Право*, *Новини* и др. македонските преродбеници објавуваат огромен број статии (согледувања, реакции, полемики) и книжевни творби. Книжевниот живот во овој период се заснова на жанровска преголемина: религиозно-поучни книги, читанки, зборници, календарска литература, народнопоетски записи и преработки, како и првите поетски збирки со национална тематика.

Врз основа на идејата Шапкарев да издаде *Крајок речник*, но неговите предлози да се испратат ученици и достојни луѓе во Македонија да ги изучуваат месните говори и да ги откријат нивните драгоцености, Миронска-Христовска смета дека: „Шапкарев работел врз македонскиот јазик во интерес на македонската преродба“ (Миронска-Христовска, 2021: 41). Во контекст на јазичното прашање Шапкарев во Весникот *Новини* од 1891 година од бр. 25, започнува да пишува еден подолг

фељтон „Словаря на професора Дювернуд“, во кој вели дека недостасуваат многу зборови, и пишува еден речник со зборови од охридско-струшкиот и другите региони во Македонија, сугерирајќи на зборовите што недостасуваат, но и на спецификите, токму на македонското јазично подрачје.

Клучен придонес е и *Слоџница речовска* на Ѓорѓија Пулевски (Софија, 1880) – прв дел од граматика што систематски се обидува да ги опише формите и правилата на јазикот. Со тоа филологијата ја напушта рамката на „наречје“ и се засолнува во нормативен опис – предуслов за модерна книжевност.

Паралелно се појавуваат литературни и културни друштва и печатни органи што ги дисциплинираат вкусовите и каноните: Словеномакедонската книжевна дружина (Софија, 1888), весникот *Македонија* на Коста Шахов (1888–1893), и особено Младата македонска книжевна дружина со списанието *Лоза* (Софија, 1891). *Лоза* го кристализира јадрот на книжевната генерација: програмски текстови, критички белешки, поетски и прозни обиди што ја подигаат естетската самосвест во рамка на јасно именуван јазик и традиција. Репресивниот одзив само потврдува дека книжевната автономија веќе е препознаена како симболичка независност.

Деведесеттите години бележат институционализирање: Младата македонска книжевна дружина во Софија, друштвото „Вардар“ во Белград, кружоци, братства, и револуционерни комитети што – покрај политичката програма – создаваат книжевна сцена со јасни канони на читање и пишување. Паралелно со организациите, се појавуваат анархистички групи и градски интелектуални средини (Солун, Скопје, Битола) каде книжевноста добива урбан карактер: прилози, фељтони, брошури, преводи, алманаси.

Во училишната сфера, реформите и отпорот кон наметнатите учебници водат до самостојни проекти на граматика, читанки и речници (К. Шапкарев, Ѓ. Динков, В. Мачуковски). Писменоста се секуларизира: од храмот и поуката кон граѓанска култура на читање, во која ученици, учители и печатари ја делат одговорноста за нормата. Токму „скришните“ контури на таа норма – избор на букви, акцентирање, лексичка селекција – ја обликуваат поетиката на новите автори.

Значаен е и жанровскиот полифонизам: покрај поуките и читанките, растат поетските и народнопоетските збирки, историски преработки и кратка проза со етнографски и мемоарски тон. Весниците како *Македонски ѓлас* (1885) и понатамошните периодики ја поттикнуваат критиката и полемиката како жанрови – предуслов за модерна литературна јавност.

Кон крајот на векот, и покрај притисоците, книжевната продукција во Македонија и емиграцијата веќе има сопствени теми, сопствена рецепција и сопствен јазичен идеал. Кулминацијата на епохалниот XIX век со Илинденското востание во 1903 година, како политичко-историски настан, слободно може да се истакне дека неговата претходница и борба е книжевна: учебници, речници, граматика, читанки, песни и статии ја креираат архитектурата на македонскиот литературен израз и водат кон кодификација и нормирање на македонскиот литературен јазик.

Заклучок

Јубилејот – осум децении од кодификацијата на македонскиот литературен јазик (1945 – 2025) – е соодветен поттик повторно да се преиспитаат долгите културно-историски процеси што го подготвиле овој чин. Ставајќи ја во фокусот раната македонска просветителска книжевност од првите децении на XIX век, со акцент на улогата на Јоаким Крчовски како парадигматски пример за демотизација на знаењето и јазичното изразување, се поставува прашањето: како практиките на раните просветители го функционализираат народниот јазик како медиум на поука и идентитет, и каков е нивниот однос со европските и балкански просветителски модели?!. Преку, компаративно-историографски пристап и текстуално-стилистичка анализа на процесите и творештвото на Крчовски, може да се заклучи дека: раното македонско просветителство создава јазично-педагошка инфраструктура која, преку медијацијата на народниот јазик, ја легитимира културната самобитност и ја подготвува патеката кон кодификацијата од 1945.

Литература:

- Конески, Б. 1986. *Македонскиот XIX век, јазични и книжевно-историски прилози*. Скопје: Култура.
- Крчовски, Ј. 1974. *Собрани текстови*. Приредил Блаже Конески. Скопје: Македонска книга.
- Миронска-Христовска, В. 2005. *Просветниот процес во Македонија*. Скопје: Институт за македонска литература.
- Миронска-Христовска, В. 2007. *Македонската прераба*. Скопје: Институт за македонска литература.
- Миронска-Христовска, В. 2021. *Културните икони и македонското културно наследство*. Скопје: Институт за македонска литература.
- Поленаковиќ, Х. 1989. *Избрани дела 3, Никулцие на новата македонска книжевност*. Скопје: Македонска книга стр.
- Радониќ, Ј. 1950. *Југословенски просветители XVIII века*. Београд: Просвета.
- Ристевски, Б. 2001. *Столеџија на македонската свес*. Скопје: Култура.
- Сталев, Г. 2001. *Историја на македонската книжевност 1800-1945, I дел, Македонската либерална литература во 19 век*. Скопје: Институт за македонска книжевност.
- Стаматоски, Т. 1986. *Борба за македонскиот либерален јазик*. Скопје: Мисла.
- Тодоровски, Г. 1985. *Македонската либерална литература во XIX век*. Скопје: Матица.
- Тушевски, В. 1985. *Јоаким Крчовски и извориите на некои од неговите дела*. Скопје: НИП Студентски збор.
- Тушевски, Ванчо. 2000. *Поетика и реторика на новата македонска книжевност – XIX век*. Скопје: Менора.
- Cassirer, E. 1951. *The Philosophy of the Enlightenment*. Princeton: Princeton University Press.
- Israel, J. 2001. *Radical Enlightenment: Philosophy and the Making of Modernity 1650–1750*. Oxford: Oxford University Press.
- Outram, D. 2019. *The Enlightenment*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Новини*. 1891. година II. 1891 г. бр. 25.

Marina Cvetanoska

**JOAKIM KRCHOVSKI AND THE GENESIS OF MACEDONIAN
LITERARY EXPRESSION IN THE CONTINUITY OF MACEDONIAN
LANGUAGE CODIFICATION**

Summary

This paper examines the role of Joakim Krchovski (1750–1820) in the genesis of the Macedonian literary expression and his place within the broader continuum that leads to the codification of the Macedonian standard language in 1945. As one of the first Macedonian enlighteners, Krchovski, with his five books printed in Budim, not only continued the religious-didactic tradition but also transcended it by introducing elements of the vernacular language and a cultural-educational mission.

Through an analysis of the thematic and generic structure of his works, the study highlights his literary strategy: a gradual emancipation from the dominant Church Slavonic model and a clear orientation toward the comprehensible language of the common people. This choice is interpreted as an early form of linguistic normalization, legitimizing the vernacular idiom as an appropriate medium for the spiritual and cultural life of the community.

By means of comparative analysis, the paper establishes connections between Krchovski and later Macedonian revivalist authors, emphasizing his influence on the development of national cultural awareness and his role as a fundamental link in the historical continuum of Macedonian culture. In this context, the codification of the Macedonian language in 1945 is understood as the culmination of a long process that began with Krchovski's earliest literary efforts.

Krchovski should not be regarded merely as a religious writer, but also as an educator and cultural reformer whose work represents a crucial starting point in the path from vernacular speech to the Macedonian modern literary language. Within the framework of the 80th anniversary of codification, his legacy gains renewed scholarly and cultural relevance, as well as contemporary significance as a cornerstone of Macedonian linguistic and literary tradition.

Keywords: Joakim Krchovski, Enlightenment, Macedonian vernacular language, language codification, literary tradition.